

Gatazka irudikatzearen gatazka

Xabier Gantzarain

Kalostra arte eskolako koordinatzailea

Gatazka zati bat

Google jainkoak segituan aterako dizu: 321.000 emaitza inguru (0,45 segundo). Baina Boris Groys filosofo eta arte kritikariak ondo dioen bezala, erabiltzaileak ezin du Googlek erakusten ez dion beste ezer ikusi, eta, beraz, bilaketa horretan agertzen dena besterik ez da gatazka. Entziklopedia eta hiztegi modernoetatik oso bestela, zeinetan hitza erabilera, testuinguru eta arau batzuen arabera definitzen den, munduari galderak egiteko dugun modu nagusi honekin, Googlerekin, alegia, gatazka hitz solte bat da, hitzen lainoan dabilen beste milioika hitzetarik bat, eta hizkuntza (lengoaia) hitzetan desegin duenez, ez dago esanahi artikulatu bati edo gehiagori lotua, ez da azaltzen bere erdoka semantikoa, ez dago diskurtso baten baitan sartuta, hor dabil, airea da, gatazka.

Filosofiaz tutik ez dakit, baina arazo filosofiko potolo samarra izateko itxura guztia du horrek. Ez soilik gatazkari dagokiona, noski, baina baita gatazkari ere.

Izan ere, euskaldunak entzuten du gatazka eta badaki zer den, esplikatzeko asmatuko ez badu ere, seguruenera. Baina horretarako, agian, XX. mendean jaiotakoa izan behar da. Zer ulertzen du 14 urteko gazte euskaldun batek gatazka

entzunda? Zer gatazka bizi dute ETBko *Gu ta gutarrak* saio-ko gazteek? Eta hura ikusten dutenek? Zer ulertzen dute *Gu ta gutarrak* esamoldea entzunda?

Euskalbar da gure jainko partikularra, ia egunero joaten natzaio galdezka zalantza existentzial batekin –ez da txiste bat; gure existentzia kolektiboa hizkuntzaren iraupenarekin dago lotua erabat, baina baita gure existentzia intimoa ere: hiztegieta agertzen ez diren hitzak esaten ditut, eta horrek halako harrotasun bat ematen dit, eta aldi berean maila bereko arrotasun bat–, eta oraintxe bertan ere hala etorri natzaio, larri, galdezka: gatazka.

Elhuyarren arabera, espainolez «lucha, guerra; conflicto, contienda; disputa, riña» da, frantsesez «lutte, conflit, dispute, querelle, conflit», eta ingelesez «fight, struggle; conflict». Eta espainolezko itzulpenaren ondotik, lau adibide dakartza:

gatazka luze batean sartu ziren bi gizonak: se enzarzaron en una larga disputa
klase-gatazka: lucha de clases
Ipar Irlandako gatazka: el conflicto norirlandés
barne-gatazka: conflicto interior

Euskalterm, berriz, poema dadaista bat idazteko primerako tresna da; hauxe da zerrenda, bakandua, 88 baitira guztira, eta ez dira denak sartzen:

Baliabide-gatazkaren abisua
Bertsio-gatazka
Gatazka-informazioa
Hardware-gatazkak
Kontaktu-informazio gatazkatsua
Laneko Gatazkak Ebazteko Borondatezko Prozedurei buruzko
Lanbide Arteko Akordioa
Mezuko karaktere-jokoen gatazka
[...]
arraza-gatazka
belaunaldien arteko gatazka
bikote-gatazka
eskubide-gatazka
eskudantzia-gatazka

eskumen-gatazka
eskumen-gatazka negatibo
eskumen-gatazka positibo
estatuarteko gatazka
[...]
gatazka armatu
gatazka indibidual
gatazka kolektibo
gatazka nazional
gatazka sozial
gatazka zibil
[...]
gatazka-konponketa
gizarte-gatazkak
hizkuntza-gatazka
interes-gatazka
interpretazio-gatazka
klase-gatazka
lan-gatazka
lan-gatazka kolektiko
talde-gatazka

Ikusten denez, gatazka ugari dago euskaldunen artean, eta era guztietakoak. Baina nik gatazka hitza entzunda ulertzen dudanik ez. Eskerrak hor dugun *Ereduzko Prosa Gaur*. Emaitza orokorra:

Emaitza: 2.980 agerraldi / 2.923 esaldi
Liburuetan: 305 esaldi / 92 liburu
Prentsan: 2.618 esaldi / 1.481 artikulua

Liburuetan, lehen hiru postuetan, aldearekin:

Historiaren azterketa II, A.J. Toynbee / Iñaki Mendiguren
Arrazoimen hutsaren kritika, Immanuel Kant / Ibon Urizarri
Lisboako Setioaren Historia, José Saramago / Jon Alonso

Eta seigarren postuan:

Itasoa euri, Joxerra Garzia (Alberdania, 2003)
53. or.: Ez, ez naiz berriro ere gure arteko *gatazka* malapartatu horri buruz ari, hor ere ederki aplikatzekoa litzatekeen arren agure jakintsuaren esana.

61. or.: *Gatazka*

61. or.: '*Gatazka*' hitza gerora ikasi genuen.

61. or.: '*Gatazka*' esaten eta erabiltzen jakin aurretik ere bazen, noski, gatazkarik aski inguru gertuan zein urrutikoan, baina beste izenez adierazten genituen horrelakoak: ika-mika, istilu, iskanbila, zalaparta, matraka, borroka.

61. or.: Orain, berriz, dena da *gatazka*.

61. or.: Orain, esan bezala, *gatazka* dira horiek guztiak ere, eta nago ez ote diren pasatu konponezin txiki batzuk izatetik ezin konponduzko kontuak izatera.

61. or.: Ea izenarekin batera izana ere leuntzen diogun zoritxarreko *gatazka* horri.

61. or.: *Gatazka* zein istilu, egoera antzekoa izan ohi da beti.

61. or.: Norbaitek beste norbaiti min, gaitz edo kalte egin diolako sortu ohi dira orain *gatazka* deitzen ditugun gorabeherak.

62. or.: Giza miseria, ordea, harrigarria bada ere, hobeto ikusten da ika-mika txikietan, *gatazka* handietan baino.

87. or.: Berri-paperetan, berriz, honako izenburu hau irakurri dut: «Estatua interlokuzio gaitasun inoizko txikiena izaten ari da *gatazka* konpontzeko».

Gatazka zer den
jakin nahi baduzu,
galdetu jendeari,
irakurri literatura,
entzun musika,
ikusi pelikulak, joan
erakusketetan galtzera

Ez dakit nahikoa garbi geratu den nire tesia: gatazka zer den jakin nahi baduzu, ez galdetu jainkoei, galdetu jendeari, irakurri literatura, entzun musika, ikusi pelikulak, joan erakusketetan galtzera. Eta azken aukera gisa jainkoei galdetzea geratzen bazaizu, ez galdetu zuzenean, hobe duzu galdetzea ETA, eta are hobeto galdetzea Zumeta, Gernika.

Orain hasten da gatazka

Albiste historiko batek hartzen zituen 2011ko urriaren 21eko *Gara* egunkariaren azala eta kontrazala, ETAREN jardun armatuaren amaierak. Albisteari laguntzeko bi irudi erabili zituzten. Batak, txikienak, hiru etakide erakusten zituen,

jardun armatuaren amaiera iragartzen zuen komunikatua irakurtzen (paperik gabe, kamerari). Kazetaritza ikuspegitik logikoa zen irudi hori sartzea. Bestea, azalaren eta kontrazalaren azpiko erdia edo hartzen zuena, Zumetaren *Gernika* koadroaren erreproduktzioa zen.

Mezua garbia zen: Espainiako Gerra Zibilean eta gerraosteko urte luzeetan Euskal Herriak pairatu behar izandako guztiaren ondorio izan da ETA, eta sufrimendu horren epitomea Gernikako bonbardaketa da. Ez da *Gara*-k asmatutako justifikazio aringarri bat, Joseba Zulaikak ere ETArek sorrerara Gernikari lotzen dio bere *Vieja Luna de Bilbao* liburuan:

60ko hamarkadako belaunaldia gertaera historikoa izan zen bai euskal gizartearentzat eta bai Bilborentzat. Politikaren, kulturen, jakintzaren eta maitasunaren berrasmaketa erradikala bilatzen zuen subjektu kolektibo bilakatu zen. Bere sorrera ezin da ulertu Gernikaren trauma gabe eta diktaduraren iraunkortasunik gabe.

Aitaren porrotaren agertoki apokaliptikoa Gernika zen: 7.000 biztanleko herri bat, Bilbotik 30 kilometro eskasera. Bizkaiko Batzar Nagusien egoitza historikoa zen Gernika, bai eta Arbola zaharrarena ere, zeinak euskal herri-demokrazia sinbolizatzen zuen, Francok deuseztatua Hitlerren Kondor Legioaren laguntzaz. Aitaren ezintasunagatik mendeku hartzeko era bakarra ekintza eta subjektibitate modu berri bat zen. Aitarentzat, bere kontzientzia nazionalaren sorrera unea izan zen gerra; baina orain gerra egiteko modu berria behar zen, eta iraultza-estrategia modu berria.

Eta Gernikako traumaren neurria emateko, hauxe dio: «Euskaldunentzat, Gernika *historiaren amaiera* izan zen: apokalipsia».

Ez da bakarria, ez da gutxiagorako: euskal foruen sinboloa dagoen herrian zibilei egindako eraso azoka egun batean, hegazkinak bonbak botatzen, herria sutan, esne beltza, hegazkinak ihesi zihoan jendea metrailetaz errematatzen, haurrak negarrez, giza kea. Baina Gernika ez da Gernika bakarrik. Ignazio Aiestaranen *Walter Benjaminen aingerua Gernikako bonbardaketatik* liburu zoragarriko pasarte bat da hau:

... zer da esne beltza gure artean? Gernika adieraztea. Hitz bat baino ez da, baina Gernika aipatzean mundu oso bat dator burura. Gernika aipatzea, Otxandio, Durango eta Bilboko bonbardaketak gomutatzea da. Gernika aipatzea, Picassoren zaldia ikustea da. Gernika aipatzea, Auschwitz aurreikustea da. Gernika aipatzea, Tokio, Dresden eta Coventryko sufrimendua azpimarratzea da. Gernika aipatzea, Hiroshima eta Nagasakiko etorkizuna marraztea da. Gernika aipatzea, Lauaxeta gogora ekartzea da, baita Lorca eta Celan ere. Gernika aipatzea, Wagnerren su magikoa piztea da. Gernika aipatzea, Rif eta Abisinia oroitzea da. Gernika aipatzea, Portboun Walter Benjaminen aingerua da. Gernika aipatzea, Franco, Mussolini eta Hitlerren estrategia hiltzailea arbuiatzea da. Gernika aipatzea, gaztelu beltzaren azken harria da. Gernika aipatzea, iragana orainaldian etorkizun bihurtzea da. Gernika aipatzea, XX. mendean Espainiako errautsa da. Gernika aipatzea, Iparragirreraren arbola erreketen artean da. Gernika aipatzea, eliza katolikoaren kontraesanak baieztatzea da. Gernika aipatzea, liburu hau idaztea da, malkoz malko, kolpez kolpe. Gernika aipatzea, demokrazia amnesikoa esnatzea da. Gernika aipatzea, Euskal Herriko Unibertsitateak Ernst Jüngerri emandako honoris causa doktoretza ez ulertzea da. Gernika aipatzea, Gabriel Arestiren betaurrekoetatik munduari beha egitea da. Gernika aipatzea, tamalez biktima guztiak aipatzeke uztea da. Gernika aipatzea, isiltasunaren oihartzuna da. Gernika aipatzea, atzerrialdian haur baten margolana da. Gernika aipatzea, giza kea da.

Gernika.

Gernika aipatzea Aurelio Arteta ikustea da, Mexiko Hiriko Coyoacanen, tranbia istripuan hila, erbestean, gobernu frankistak Julian Zugazagoitia fusilatu eta hurrengo egunean, 1940ko azaroaren 10ean.

Gernika aipatzea Zumetak 1967an pintatutako *Picassoren Guernicari omenaldia* koadroa imajinatzea da, gaur egun desagertua.

Gernika aipatzea *Gara* egunkariaren azala eta kontrazala hartzen dituen Zumetaren *Gernika* ikustea da, bete-betean.

Baina Gernika aipatzea arte historiako koadrorik ezagunenetako bat gogora etortzea ere bada, Picassoren *Guernica*, eta hala izanik, zergatik aukeratu zuen *Gara*-k Zumetarena bere azalerako, eta ez Picassorena?

Gure ikuspegi erromantikoa dezente narrastuko luketen arrazoi prosaikoagoak alde batera utzita –eskubideak eta diru kontuak, alegia–, egon behar du beste arrazoiren batek azalerako Zumetarena aukeratzeko. Batez ere, ETAk berak 2014ko otsailean armagabetez prozesuari hasiera emateko atzeko paretan Picassoren *Guernica*-ren erreproduktzio bat erakutsi zuenean. Nazioarteko Picasso, Euskal Herri-rako Zumeta? Errazegia.

Picassoren *Guernica* koadro oso ezaguna da eta ez naiz historia kontatzen hasiko, zirraragarria bada ere. Baina koadroaren historia alde batera utzita, begiratu koadroari berari, eta ikusiko duzue ez dela bonbardaketa baten errepresentazioa. Mina dago, sufrimendua dago, ilunpea dago, baina ez dago bonbarrik, askozaz alegorikoagoa da, unibertsalagoa nahi bada (koadro bat unibertsal zerk egiten duen erabakitzeko beste eztabaida batean sartu beharko bagenu ere), eta ikonografia bera ere ez da Picassok beren-beregi koadro horretarako sortua, aurretik baitzekarren zezanak, zaldiak, beso hautsiak eta abarrak erabiltzeko joera.

Aldiz, Zumetaren *Gernika*-k erronka ugariri egiten die aurre. Alde batetik, bere orduko bidea alde batera utzi eta figuraziora itzuli zen artista koadro honetan. Neurritz eta formaz Picassoren koadroaren antzekoa da, lauki luze apaisatua, eta garbi dago zein duen erreferente zuzena. Baina ikonografia oso bestelakoa da Zumetarena, bai eta konposizioa ere. Picassoren koadroan hirukia baldin bada konposizioaren ardatza, Zumetarenean zerumuga irregular bat da koadroa bitan zatitzen duena, goi eta behe. Goian zerua ilun dago, ia beltz, eta batez ere sua dago, hegazkinetatik jaurtitakoa, bonbak, leherketak, etxeak sutan, kolore biziko suak, ia su artifizialak

Gernika aipatzea arte historiako koadrorik ezagunenetako bat gogora etortzea ere bada, Picassoren *Guernica*, eta hala izanik, zergatik aukeratu zuen *Gara*-k Zumetarena bere azalerako?

akordarazten dizkigutenak ezkerrean, eta forma sinbolikoe-
tara gehiago hurbiltzen direnak eskuin aldean, tximista mar-
dul edo geziak diruditenak; pixka bat behartuta, frankisten
sinboloa izandako uztarria eta geziak hartako geziak direla
esan daiteke, Gernika behin eta berriz zulatzen. Picassoren
koadroan eskuak zabalik zerura begira baldin badago figura
bat, Zumetarenean ukabila itxita ageri da pertsona bat jus-
tu zerumugatik zerurantz egiten. Picassorenean zaldia bal-
din bada lantza sartu diotena, Zumetarenean gizaki bat da,
ahotik sartu eta eztarria zeharkatu dio lantzak. Badira ordea
Picassorenean azaldu ere ez, eta Zumetarenean bitxiak iru-
ditzen zaizkigun figurak. Bat, txakurra dirudiena, animalia
grotesko samar bat. Bestea, esbastika baten antz handiegia
duten hankek sortzen dutena. Bestea, haserre dagoela diru-
dien baserri gorri bat. Eta laugarrena, eta nire ustez koadro
honetako gauzarik bitxiena, erdialdean behe-behean azaltzen
diren bi oinazpiak, txuri gorri berdez pintatuak.

Garbi gera dadin nahi dut: hau ez da inon irakurria ez
inork esana, ez eta artistarekin elkarrizketa batean ateratako
kontua ere, espekulazio hutsa da, eta ardura guztia nire gain
hartzen dut, baina esan beharra daukat.

Oinazpi horiek Joxe Arregiren oinazpi erreak dira.

Igandea zen, seguru nago, akordatu egiten naiz, *Berria*
egunkariak *Igandea* izeneko gehigarria ekartzen zuen garai
hartan. Barrenak irauli zizkidan goiburu batek jo zuen ene
begietan: ‘Hilobitik atera genuen argazkiak egiteko’. Amagoia
Ibanek Juan Kruz Unzurrunzagari egindako elkarrizketa zen,
hil hurren zegoen, kontatu egin nahi zuen egia. Eta holaxe
jarraitzen zuen goiburuaren azpian:

Asteartea zen, 1981eko otsailak 16 zituen. Juan Kruz Unzurrunzaga
Zizurkilera joan zen, Joxe Arregiren omenaldian parte hartzera.
Han bururatu zitzaion egun hartan bertan gorpua hilobitik ate-
ratzea eta argazkiak egitea, bertsio ofiziala erabat indargabetze-
arren. «Bixente Ameztairi esan nion». Laguna zuen artista, izan
ere. Horrela hasi zen torturak gurean utzitako argazki lagzarrie-
netako batzuen historia.

Elkarrizketa osorik irakurtzekoa da, ikaragarria, baina osorik ekartzea ezinezkoa zaidanez, zatirik esanguratsuenak ekartzen saiatuko naiz, elkarrizketako ordena errespetatu gabe.

«Niri eman zidan amorrua, Donostiatik Zizurkilerako bidean –Arregiren omenaldira nentorren autoz– albistegi guztietan ‘arnasa eta bihotza gelditu izanaren ondorioz hil zela baieztatzen da’ entzun behar hark! Denok hiltzen gara arnasa eta bihotza geldituta, aizu, baina Joxe Arregi torturagatik hil zen, eta ofizialki betiko geratuko zen bestea!».

«Haserre nengoen oso. Eta herrira heldu nintzenean, senideak erabat beldurtuta zeudela ikusi nuen. Hura ezkutuan pasatzen uztea izugarria iruditzen zitzaidan».

«Burutzioa izan zen, izan ere, hilkutxa ateratzea eta argazkiak egitea».

Lagun bati esan zion, Bixente Ameztouri. Hark etxea zeukan Villabonan, Zizurkil ondoan, ezagutzen zituen ingurua eta ingurukoak. Omenaldiko argazkiak ateratzera joan zen argazkilari batekin egin zuten tratua, gauean hilerrian elkartzeko. Ameztorein Villabonako etxera joan eta denbora egin zuten bertan, iluna heldu artean. «Jende gehienak artista gisa ezagutzen du Bixente. Normala, XX. mendean Euskal Herriak eman zuen artista handiena baitzen, Balerdirekin batera. Txoriburutzat ere izango dute batzuek, drogarekin arazoak izan zituelako eta. Pertsona osoa zen, bada, eta oso azkarra. Isilean eta ezeren truke lan asko egingako ezkertiarra eta abertzalea. Hau zuei kontatzeko arrazoi nagusia, hain zuzen ere, horixe da: hari omenaldia egitea. Hura hil zen, eta neu ere laster hilko naiz, gaitz larria daukadalako».

«Gorpua kutxatik errespetu handiz atera eta erantzi egin genuen argazkietarako. Jo eta ma geratu ginen han agertu zena ikusita koan. Beltzune haiek, hanka azpi haiek haragi bizitan! Lehertuta zegoen erabat. Aurpegiak ematen zuen ikara gutxien. Argazkiek ez dute erakusten izugarrikeria haren laurdena ere».

Izugarrikeria hura akordura ekarri, eta zer aipatuko Juan Kruz Unzurrunzagak, eta hanka azpiak, haragi bizitan. Bitxia. Ez ote da ikusten duenak inoiz ez ahazteko moduko irudi bat? Eta tartean Bixente Ameztoui zebilela jakinda, pentsatzekoa ote da beharbada Zumeta bera ere han izango zela? Eta bertan izan ez bazen, lehen eskuko informazioa izango zuela Bixente eta Juan Kruzen eskutik?

Zumetaren *Gernika*-ko oin azpi horiek Joxe Arregiren oin azpi erreak dira.

Gernika aipatzea, Joxe Arregiren oin azpi erreak ikustea da, eta entzutea hil aurretik lagunei esaten: «Oso latza izan da».

Gernika, gatazkaren mina

Nazioarteko Egiaztatze Batzordeko bi kiderekin armagabetez prozesuari hasiera eman diola erakusteko argazkia atera behar badu, ulertzekoa da ETAk Picassoren *Guernica* aukeratu izana atzeko paretan jartzeko, nazioartean lortu nahi

duen oihartzunagatik, eta bere kausa Gernikarekin lotu nahi duelako. Baina koadroen esanahia ere aldatuz joaten denez, eta berez bonbardaketaren irudikapenik ez dagoenez koadroan bertan, beste hainbat kausaren ikur bilakatu da orduetik hona, eta aspaldi utzi zion gurea izateari. Beharbada, 1968an Carrero Blancoren aginduz New Yorketik

Zumetaren *Gernika*-ko
oin azpi horiek
Joxe Arregiren
oin azpi erreak dira.
Gernika aipatzea
Joxe Arregiren oin azpi
erreak aipatzea da

Espainiara eramaten saiatu zirenean, nahiz eta ordukoan Picassok ezetza eman. 1981eko irailean jaitsi zuten hegazkinetik, isilean, Pradora eramateko. Gauzak zer diren, Picassoren *Guernica* Espainiako trantsizioaren ikur bilakatu zen, «Azken erbesteratua» deitu zion prentsak, bukatu da trantsizioa, Espainia demokratikoaren ikur bilakatu zen, izen osoa esaten ausartzen ez garen Madrileko Reina Sofia Museo Nazionalean dago, hitzak ez dira xaloak, hitzak ez dira alferrik, Picassoren *Guernica*-k aspaldi utzi zion gurea izateari, osorik irakurri beharrekoa da Koldo Izagirreraren artikulu hau (*Argia*, 1997-06-15):

Gernikaren zinezko suntsimendua

Arbola zutik geratu zen. Ez zuten arbola suntsitu, inguru guztia suntsitu zuten haiek. Eta mundu zintzoak errazago irents ze-

zan arbolatarrak berak izan zirela suntsitzaille, arbolaren ondo-ko Junta Etxea ere zutik utzi zuten, eskuliburu eta entziklopedia guztietan euskal herritarrontzat sakratua omen zen hura, libreak omen gineneko tenplo zibila.

Mapa onak zeuzkaten Heinkel 111 eta Junker 52ko pilotuek. Euskaldunek nahi zuten askatasunaren ikurra salbatu zen hondamenditik. Faxismoari aurka egiten zion herriaren ikurra errespetatu zuen faxismoak. Espainia beltzenari gorrotagarriena zitzaion huraxe utzi zuten bizirik. Ez zen halabeharra, Gernikaren bonbaketa era planifikatuan egin zen: familia faxisten etxeekin batera, egun hartan itzal ematen ahal zuten paretak Junta Etxearenak ziren. Ez zioten su eman Arbolari. Ez zuten suntsitu, beste suntsimendu baterako behar zutelako. Espainiak behar gintuen.

Zinez suntsitu, berreraiki zigutenean suntsitu zuten Gernika: ez gintuzten utzi geure hondakin ketuen artean erdi hilik, ezin izan genuen zerotik berriro hasi, hegazkinen hondotik harginak igorri zizkiguten. Etsaiak hondatua, etsaiak jaso zigun. Erraustu zutena berriro ziguten ostera, erraustu gabe utzi zigutenarekin batera.

Gerraondo bat inposatu zitzaigun, beren legera baketu gintuzten, gure ikur nagusia eta guzti jaso ziguten ostera Gernika, amets egin ez genezan inoiz libre izan ginela, han bertan baikeneukan askatasunaren landarea. Arbola Santua eta guzti egin zigutenez, perbersoa izan zen berreraikuntza. Arbola hura ez zen jadanik sakratua. Arbola barkatua zen. Gure mitoa errespetatuz, mitorik gabe utzi gintuzten. Heriotzaren zigorraren duin ez litzatekeen kriminal mesprezatuaren antzera, gure mito apalak ez zuten behar adina indar izan etsaiak erraustu behar izan zezan.

Eta gure derrotaren protagonista gu ez ginela ohar gintezen baino lehen, koadro bat egin zuen hogeigarren mendeak eman duen artistarik iraultzaileenak. Man Rayk bere filmeari bezala, euskarazko izena ezarri zion, eta euskaldunok uste izan genuen gutaz ari zela. Man Rayk surrealismoa egin zuen sagarrekin, torlojuekin eta gure hizkuntzarekin. Picassok espainiartasuna egin zuen postkubismoz jantzitako gure suntsimenduarekin. Koadro hartan Espainiari berreskuratu zion Euskal Herria, koadro hark bilakatzen zuen gure hondamena Espainiaren patrimonio. Guk, ordea, buruz ikasi genuen, paretetan kopiatu, klandestinitatean inprimatu, marko garestitan ezarri, bulegotan eskegi, omenalditan oparitu, pirograbatuan errepikatu, harriari zizelkatu, paper matxen moldatu...

Francoren oposizioak esaten zigun nolakoa izan behar zuen gure arteak, eta guk sinetsi egin genuen unibertsaltasuna ematen

zigula: koloreztatu genion txori bat orratz moduan erabiltzeko, kendu genion zaldi burua irrintzi egin zezan, literaturaren iduri egin genuen paper bildua eusten duen eskua... eta oraindik orain kriseilua ezarri dugu gure presoen senideen erakundearen ikusgarri. Guk geuk ikonografia bat sortu izan ez bagenu bezala, edo gure artistek sortutakoa aintzakotzat hartzekoa ez balitz bezala. Harginen ondotik artistak eskaini dizkigu Espainiak. Heinkel 111 eta Junker 52en lanaren ondoren Heinkel 51ek metrailatu gintuzten ihes gindoazenez.

Esaten ahal dugu gure historia hurbilaren une larrietako batean gurea izan zela Picassoren koadroa. New Yorken zegoelarik, sobera unibertsalak zelarik, sartzen ahal ginen geu ere haren jabeen artean. Gure patrimonio moralaren zatia zen, nolabait ere. Baina Espainiak demokratikotasunaren estatusa lortu duen heinean gero eta ez-gureagoa bilakatu da. Espainiako espainiarrek Picasso maitatzeko eskubidea eskuratu dute.

Espanian daude espainiar guztiak egun, Espainiak ez du exiliorik. Berea dute oso orain inoiz apur bat gurea izan zen irudia. Eta menturaz utziko digute Bilbon erakuts dezagun aldi batez. Nora ez dakizunean, izuak zoratu zaituenean, bonbek eginiko zuloetan egiten duzu jauzi ustez eta babestuko zaituzten. Iduri luke Guernica ez dela Picassok Francori eginiko opari bat besterik.

Horrela jarraitzen du gure suntsimenduak.

Gehiegizkoa iruditzen zaizue? Datu xume bat, detaile txiki bat: Verak eta Barrionuevok Picassoren *Guernica*-ren erreplika bat margotu zuten Guadalajarako kartzelako patioan.

Irudiek ez dute berez ezer esaten, guk nahi duguna besterik.

Horregatik jarri zuen *Gara* egunkariak Zumetaren *Gernika* 2011ko urriaren 21eko azalean, 'Un nuevo tiempo para Euskal Herria' goiburuaren azpian. Baina zer gertatuko zen, zer emango ziguten aditzera, zer ulertuko genuen, Zumetaren *Gernika* koadroaren ordeztu Ibon Aranberriren *Nova era* lana jarri izan balute? Edo gaiz eta irudiz batere aldatu gabe, Frankfurtoko Manifestarako egin zuen *G-Pabilioia* lanaren argazki bat jarri balute azalean?

2002koa da *G-Pabilioia*; irakurria ote zuen Ibon Aranberririk Koldo Izagirrearen artikulua?

No Trees Damaged katalogoan testu labur hau dator, artistak berak idatzia:

G-Pabilioia. Joan den mendeko nazioarteko erakusketa handietan herrialde aurreratuek norbere pabilioia izaten zuten. Nabarmen gelditzen zen bakoitzaren jatorria eta berezko nortasuna zein zen. Hortik dator eraikuntza honen asmoa, agerpen postmoderno batetan lekua markatzearen huskeriaz. Azaleko egitura bat indargabetutako margo batentzat, tamainu naturalean, modernitate zaharkituaren estiloan. Behin Mies van der Rohe arkitektoak Guernicaren kromoa erabili zuen bere ereduaren zirriborroak girotzeko. Guk uste genuen Guernica herri-folkloretik zetorrela, aldarrikapen ikur bat besterik ez zela etxeko sarreraren dekorazio bihurtua. Kaleko hormetan ere margotzen zen, esloganen ondoan. Gero garbitu egin zituzten hormak. Baina atzerrian beste modu batean da ezaguna, historiaren garrantzitik begiratzen zaio.

Katalogo berean, Lars Bang Larsen arte teoriko eta komisarioak hauxe dio (nahi duenak errepara dezala itzulpenaren kaxkarrean):

Picassoren *Guernicarekin* ez da jolasten. Euskal Herrian bereziki. Egin-eginean, hemen, faxista altxatuek hiria 1937an hondatzea ez da Errepublikarekiko erasoaren une jakin bat bezala bakarrik ikusten, baita, batzuetan, euskal herriaren gaineko zapalkuntza zentralistaren beste adibide bat bezala ere. Mundu ia guztiarentzat bakezaletasuna adierazten duen koadroa euskal abertzaletzat protesta-ikonoa da, kaleko pintadetan eta egongeletan kopiatuta agertu ahal dena. Manifesta bienalaren 2002ko ediziorako, Aranberrik Frankfurtoko egoitza-zonan nazioarteko estiloa pabilioia eragin zuen. Bertan Guernica hogeigarren mendeko munduko erakusketa bateko pieza balitz bezala aurkeztu zen. Lana, G-Pavilion, beltz koloreko metalezko egitura sinplea zen, Mies van der Roheren erako aire razionalistakoa, zenbait diseinatzailerik erraztua zuten Guernicaren bertsio 'remixed' bat gehiago. Pabilioia laster sartu zen Alemaniako udako hiri-inguru atseginean, eta egoiliarrek aldia emateko leku itzalez estaliaren modura erabili zuten azkenean, hondoan Espainiako gerra zibileko izugarrikeriak dituen leku bezala.

Indargabetutako margo bat, armagabetze prozesu baten hondoan.